

М.РЗАГУЛУЗАДӘ

Дәниз НАҒЫЛЫ

КӘНЧЛӘК
Бакы—1967

Бири варды, бири жохду, учсуз-бучагсыз денизлэрин ортасында күллү-чичэкли бир ада варды.

Бу ададакы адамлар азад јашајырды, һамысы элбир-елбир олуб јер шумлајыр, тахыл сәпир, мејвә ағачлары әкир, евләр, сарајлар, мәктәбләр тикир, јоллар чәкирдиләр. Тарлаларда јетишән тахыллары, бағларда-бағчаларда дәјән мејвәләри араларында бәрабәр бөлүрдүләр. Мал-гаралары, гојун-гузулары чөлләрдә чобансыз отлајырды. Бу адада нә оғру-гулдур, нә

вәһши-жыртычы һејванлар варды. Бурада хәстәхана, дустагхана да јохду, чүнки бурадакы адамлар хәстәләнмәздиләр, оғурлуг-әјрилик вә һеч қәсә пислик етмәздиләр.

Бу адада јашајанларын һамысы учабој, гыврымсач, гарашын, гәшәнк адамлар иди. Бунлар ушагларына көрпәликдә ад гојмаздылар. Ушаг кәрәк боја-баша јетә иди, јахшы бир иш көрә, бир һүнәр көстәрә иди, сонра кәндин ағсагаллары јығышыб она көрдүјү ишә көрә ад гојајдылар: Икидлик көстәрәнә—Икид, Гочаг; хејирли бир шеј тапана—Тапан; јахшы ев тикмәк, гурмаг бачарана—Гуран, Тикән...

Һәмин бу адада гәшәнк бир оғлан јашајырды. Ады да Гочаг иди.

Һеч билирсинизми она бу ады нијә гојмушдулар...

Јох? Билмирсиниз? Онда гулаг асын!

Күнләрин бир күнү бу оғлан дәниз гырағында ох-јајла мешг еләјирди. О, балача јајыны элинә алып, кәмәриндән бир ох чәкиб јаја гојур, сонра да атырды. Елә бу вахт чәпиш сәси ешитди. Чәпиш јазыг-јазыг мәләјирди:

—Мә... мә... мә... мәнә көмә-ә-әк!..

Оглан башыны галдырыб көжө бахды, көрдү ки, жекө бир гарагуш чэпиши чајнагына алыб апарыр. Гуш огланын башы үстүндөн кечэндө о тез јајы чэкиб оху атды. Ох гарагушун башындан дэјиб ону карыхдырды. Чэпиш гарагушун чајнагындан чыхыб шаппылыты илэ дэнизэ дүшдү...

Жазыг чэпиш... Инди дэ дэнизэ богулачаг, нагга балыг-лара јем олачагды!..

Оглан тез дэнизэ атылды. Чэпиши чыхартды. Чэпиш јаныглы-јаныглы мэлэјирди:

—Ана чан!.. Ај ана!..

Елэ бу заман гајаларын башындан ана кечинин сэси кэлди:

—Чан бала!.. Гардасан, бала чан?..

—Ана чан!.. Бурдајам... ана чан!..

Ана кечи гајалардан һоппана-һоппана, мэлэјэ-мэлэјэ кэлди.

Бу, гэшэнк бир даг кечиси иди.

Оглан чэпиши гучагына көтүрүб анасына верди. Ана кечи баласынын јараларыны јаламага, ону эмиздирмэјэ башлады. Сонра үзүнү оғлана тутуб деди:

—Чох саг ол, ај гочаг оглан!

Анчаг, һајыф ки, онун бу икидлијини, гочаглыгыны көрэн олмамышды. Оглан өзү дэ бу барэдэ һеч кэсэ һеч нэ

данышмамышды. Ахы, адамын өз гочаглыгындан данышмасы да жахшы дежил...

Күнләрин бир күнү дәниз гырагында бөжүк шәнлик варды: чалан ким, рэгс едэн ким, охујан ким, ох атан, мизраг атан ким, күлэшэн, һоппанан, кечди-кечди ојнајан ким...

Бу ел бајрамында һэрэ өз һүнәрини көстәрир, һэрэ өз тај-тушу илә жарышырды.

Бир тәрәфдә адлы-санлы адамлар, ағсаггаллар отуруб жарышанлара диггәтлә бахыр, эн жахшы бачарыг көстәрәнләрә мұкафат верир, адлары олмајан ушаглара, кәнчләрә ад гојурдулар.

Бу күнә гәдәр һалә ады олмајан бизим гочаг да өз јашыдлары, тај-тушлары илә жарышырды.

Јарыш белә иди:

Һэрэ өз кичик мизрагыны күчү чатдығы гәдәр узаға атачагды. Сонра дик гајадан суја һоппаныб дәнизин дибиндән өз мизрагыны тапыб кәтирәчәкди.

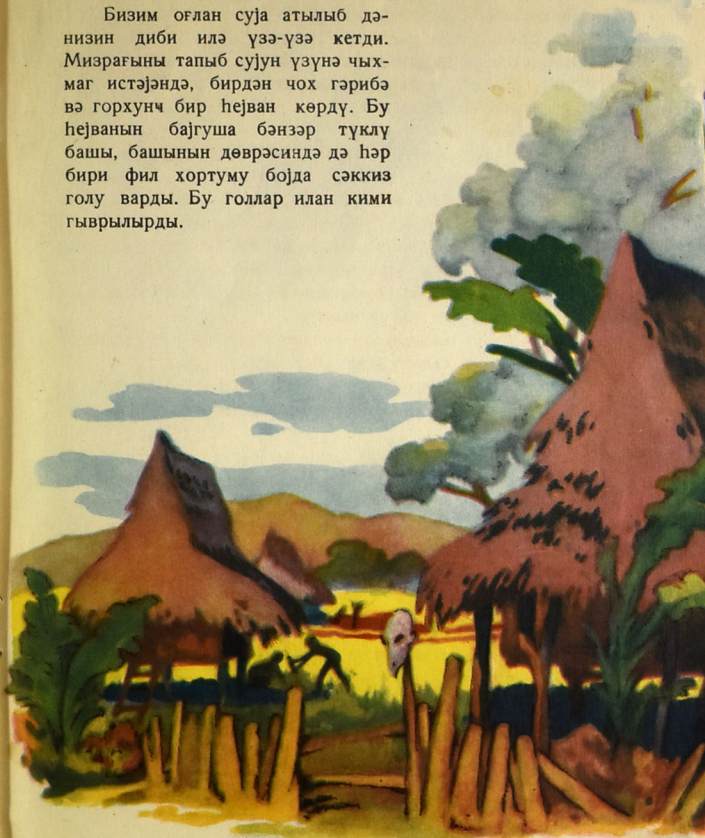
Он ушаг гајанын үстүндә чәркә илә дүзүлүб һамысы бирдән мизраглары атды вә суја һоппанды.

Бир аздан сонра ушаглар, һэрэ бир јердән сујун үзүнә чыхдылар, амма бизим оғлан көрүнмәди. Һамы никаран-ни-каран көзләрини дәнизә зилләди.

Көрәсән она нә олду? Нијә чыхмырды? Бәлкә...

Јох, јох, һеч никаран галмајын... о зирәк оғландыр, лап балыг кими үзмәји, һалә сујун алтында һамыдан чох галмагы белә бачарыр...

Бизим оғлан суја атылыб дәнизин дибин илә үзә-үзә кетди. Мизрагыны тапыб сујун үзүнә чыхмаг истәјәндә, бирдән чох гәрибә вә горхунч бир һејван көрдү. Бу һејванын бајгуша бәнзәр түклү башы, башынын дөврәсиндә дә һәр бири фил хортуму бојда сәккиз голу варды. Бу голлар илан кими гыврылырды.

Билирсиниз бунун ады нәдир? Јох?

Бу нәһәнк дәниз әждаһасы Октопад иди.

Демә ганичән һејван хырдача, гәшәнк бир гызыл балыгы тутмушду. Сәдәф кими, рәнкдән-рәнкә чалан бу хырдача балыг јалварыб чығрырды:

—Ај аман!.. Мәнә көмәк!..

Оғлан о саат чумуб мизрағы далбадал әждаһанын башына вурду. Әждаһа балыгы бурахыб оғлана сармашды. Тиканлы голлары оғланын бәдәнинә батыб, ганыны сормаға башлады. Анчаг оғлан өзүнү итирмәди. Мизрағыны каһ әждаһанын башына, каһ голларынын дибинә вурур, әждаһаны күчдән салырды. Амма онун хортум голлары оғланын чийин-ләринә зәли кими јапшыб галмышды. Оғлан ағыр-ағыр үзүб чох чевикликлә сујун үзүнә чыхды.

Бајагдан никаран-никаран көзләрини дәнизә зилләјәнләр ушағы көрән кими севиндиләр. Ону сәсләдиләр.

Оғлан дәнизин гырағына чатанда, даһа әждаһаја күчү чатмады. Јолдашлары көмәкләшдиләр, бу нәһәнк һејваны судан чыхартдылар.

Һамы бу гочаг оғланын башына јығышды. Дүнја көрмүш ағсагаллар дедиләр ки, бу нәһәнк—дәниз һејванларынын ән горхунч јыртычыларындандыр. Фил хортуму кими узун вә күчлү, илан кими чевик, зәли кими гансоран голлары илә ән ири балыглары, һәлә адамлары да тутуб сыхыр, ганыны сорур

Һә, белә горхунч бир әждаһаны өлдүрдүјү үчүн ағсагаллар оғлана:

—Гочаг!.. —ады вердиләр.

Бир күн Гочаг јенә дәниз гырағына чыхмышды. О, мизрағыны вар күчү илә дәнизә, узаглары атыр, сонра гајадан һоппаныб суалты үзүр, ону тапыб кәтирирди.

Гочаг бу дәфә дә голајланыб мизрағыны туллады. Мизраг һавада сүзә-сүзә һәмишәкиндән хејли узагда суја дүшдү.

М. Ф. Ахундов әдына
Азәрбајҗан Республикы
КИТАБХАНАСЫ

Гочаг буна чох севинди. Ахы, жарышларда мизрағы һамыдан узага атмаг да бөјүк бир һүнэр иди.

Гочаг голларыны ачыб һавада сүзэн гарагуш кими уча гајадан суја һоппанды.

Дәнизин дибиндә пар-пар парылдашан чәркә-чәркә хыр-дача гум ләпәләринә, рәнкбәрәнк дашлара, чынғыллара, ағыр-ағыр јырғаланан јамјашыл инчә јосунлара, дәстә-дәстә үзән күмүш балыглара тамаша едә-едә кәлиб өз мизрағыны тапды.

Мизрағын учу гума санчылмышды.

Анчаг бу нәдир? Мизрағын дәстәсинин учуна гыпгырмызы гәшәнк бир гызыл күл тахылмышды. Гочаг көзләринә инанмады. Гызыл күлү орадан чыхарды. Саплағыны дишинә тутуб јан-јөрәсинә көз кәздирди. Неч бир шеј көрмәди. Әлини узадыб мизрагдан јапшыды. Үзүб сујун үзүнә чыхмаг истәјәндә, архадан бир сәс ешитди:

—Ај гочаг оғлан, бир дајан!..

Гочаг дөнүб баханда, гәшәнк бир гызыл балыг көрдү. Балыг елә бәзәкли, елә көзәл иди ки, Гочаг балығын көзәлјинә һејран галды, динмәз-сөјләмәз дајаныб бахды.

Балыг буну көрүб јенә дилләнди:

—Ај гочаг оғлан, мәни танымадын?

Гочаг јенә динмәди. Тәәччүблә балыға бахды.

Балыг деди:

—Јадында вармы, бир нечә күн бундан габаг һәмин бу јердә бир дәниз әждаһасы бир балығы тутмушду, сән дә әждаһа илә вурушуб балығы өлүмдән гуртардын, һа?..

Гочаг башы илә тәсдиг етди:

—Һә!

—Мән һәмин о балығам да!..

—Һә!..

Балыг севино-севино Гочагын башына һәрлэнди:

—О күндән мән сәни ахтарырам...

Гочаг дәниз барәсиндә ешитдији нағыллары жадына салыб күлә-күлә сорушду:

—Нә үчүн? Јохса сән дә балыглар падшаһынын гызы-сан?

Балыг да ағзындан инчи кими хырда говуглар сәпә-сәпә күлүб деди:

—Јох ај гочаг оғлан, инди дәниздә дә падшаһ јохдур. Мән дәниздәки балыглардан биријәм.

—Јахшы, бәс мәни нә үчүн ахтарырдым?

—Ахтарырдым ки, сәнә чох сағ ол, дејим. Ахы мәни әждаһанын ағзындан гуртармышдын... Гочаг оғлан чох сағ ол!

Гочаг күлә-күлә деди:

—Сән дә сағ ол...

Гочаг әлиндәки күлүнү јелләјә-јелләјә, бәзәкли балыгдан ајрылмаг истәди. Анчаг балыг үзә-үзә онун габағыны кәсиб деди:

—Ај гочаг оғлан, нијә белә тәләсирсән? Ахы мән сәни дәнизлә таныш етмәк истәјирдим. Һеч билирсән дәниз нә гәдәр бөјүкдүр, нә гәдәр кенишдир, онун диби нә гәдәр көзәлдир, орада нечә көзәл мешәләр, чәмәнләр, рәнкбәрәнк чичәкләр, пар-пар јанан гаш-дашлар, нә гәдәр хәзинәләр. Вар?

Гочаг һәр шеји билмәк истәјән, һәр шејлә марагланан зирәк бир оғланды. О, дост олдуғу дағ кечиләри илә дағлары кәзиб, чүрбәчүр отлар, чичәкләр көрмүшдү, ишым-ишым ишылдајан дашлар тапыб кәтирмишди. Инди дә балыгын сөзләри Гочагын хошуна кәлди. О күлүмсүнә-күлүмсүнә деди:

—Јахшы, ај гәшәнк балыг, кәл таныш олаг. Мәним адым Гочагдыр. Сәни јемәк истәјән һәммин о әждаһаны өлдүрдүјүм үчүн, мәнә бу ады верибләр.

Балыг да севиниб деди:

—Ај, нә јахшы! Нә јахшы! Билирсән, мәним дә адым Сәдәф-дир. Рәнкдән-рәнкә чалдығым, пар-пар парылдадығым үчүн мәнә бу ады гојублар. Бир бах!..

Белә дејиб балыг Гочагын гаршысында гујруғуну әјиб ој-нада-ојнада фырланмаға башлады. О елә фырланырды ки, санки рәгс едирди, бу ан пуллары ал-әлван рәнкләрә чалырды.

Балыг бирдән дајаныб деди:

—Һә, ди кәл кедәк!..

Онлар дәнизи кәзмәјә кетдиләр.

Бирдән гәрибә бир шеј көрдүләр.

Елә бил јелкән ачмыш узунбурун бир кәми сујун алты илә үзә-үзә онлара сары кәлирди. Кәми онлара чатанда, гә-фил дөнүб јухары галхды вә үстләриндән өтүб кечди.

Гочаг тәәччүблә сәдәф балыгдан сорушду:

—Ај Сәдәф, бу нәдир белә?

Балыг чаваб верди:

—Бу јелкәнли балыгдыр!

—Доғрудан да лап елә јелкәнли кәмијә бәнзәјир. Мән белә балыг көрмәмишәм.

—Еһ... сәнә бурада елә шејләр көстәрәчәјәм ки, һеч јухуда да көрмәјибсән.

Елә бу вахт Гочаг бир дәстә гушун гарангуш кими га-надларыны ачыб, онлара сары учдуғуну көрдү. Бунлар лап балыға охшајырдылар. Гушлар онлара јахынлашанда ганад чалыб бирдән сујун үзүнә чыхдылар.

Сэдэф балыг деди:

—Бах, бунлар да учан балыгдыр!.. Һәлә бир бу јана бах!

Гочаг чевриләндә мат галды. Дәнизин дибиндә чичәк-ләмиш нар ағачына бәнзәр гәшәнк бир колун будағына, санки хоруз—гырговул гонмушду. Хоруз бунлары көрәндә ала-бәзәк ганадларыны јелпинч кими ағыр-ағыр чырпыб узаглашды,

Сэдэф балыг деди:

—Бах, бу да бизим дәниз хорузудур.

Хоруз салхым сөјүдә бәнзәр бөјүк бир колун далында јох олду. Гочаг бу хорuzu јахындан јахшы-јахшы бир дә көрмәк истәди. Тез һәмнин кола сары үзмәјә башлады. Бирдән колун үстүндә ики дәјирми шеј парылдады. Бунлардан бири јеничә доған зәр сачаглы хырдача күнәш, бири дә назик булудларын арасындан көрүнән ајпараја бәнзәјирди. Көјүмтүл сүјүн ичиндә елә бил күнәшлә ај јан-јана сүзүрдү.

Гочаг јериндәчә донуб галды. Сэдэф балыга пычылдады.

—Бәс бунлар нәдир белә?

—Бунлар да бири—күнәш балыгы, бири дә ај балыгыдыр!

—Көр нә көзәдирләр!

—Һәлә бу һарасыдыр? Һәлә сәнә чох шеј көстәрәчәјәм.

Дәниздә һејванлар да, биткиләр дә јер үзүндән гат-гат чохдур.

—Чох сағ ол, Сэдэф чан! Сәнинлә дост—јолдаш олмағыма чох шадам. Дедијин шејләри дә көрмәк истәјирәм. Анчаг инди евә гајытмалыјам. Мәндән никаран галарлар. Бундан сонра һәр күн сәһәр тездән кәләрәм, сәнинлә дәнизи кәзәрик.

Сэдэф балыг деди:

—Јахшы, онда мән сәһәр күн доғанда бу күн көрүшдүјү-

мүз јерә кәләрәм, сән дә мизрағын учуна гызыл күл тахыб дәнизә атарсан. Мән онун јанында сәни көзләрәм.

Онлар ајрылмаг истәјирдиләр ки, бирдән Гочаг дәнизин дибиндә, јашыл јосунларын арасында нәһәнк бир иланын гыврыла-гыврыла онлара сары кәлдијини көрдү. Тез мизрағыны галдырыб ону вурмаг истәди. Амма сэдэф балыг күлә күлә деди:

—Дајан, Гочаг! Бир көзлә, гој јахына кәлсин, өзүн көрәрсән ки, нечә көзәл, нечә гәшәнкдир.

—Ахы, елә зәһәрли иланлар да, адамлара, һејванлара сарылыб

сыха-сыха сүр-сүмүјүнү сындыран нәһәнк иланлар да чох гәшәнк олурлар!..

—Јох, бу онлардан дејил... Бу чох јарашыглы, чох мейрибан балыгдыр.

Доғрудан да чох гәрибә, гәшәнк бир балыг иди: ағ мәрмәр кими ишылдајан, енсиз, узун бәдәниндә рәнкбәрәнк нахышлар, башында ири дараг кими јарашыглы бир тач варды, белиндәки ал-гырмызы золаг мәрчан кими ишылдајырды.

Бу гәшәнк балыг Гочаг илә Сәдәфә бахыб, күлүмсүнә күлүмсүнә лап јанларындан кечди.

Сәдәф Гочаға деди:

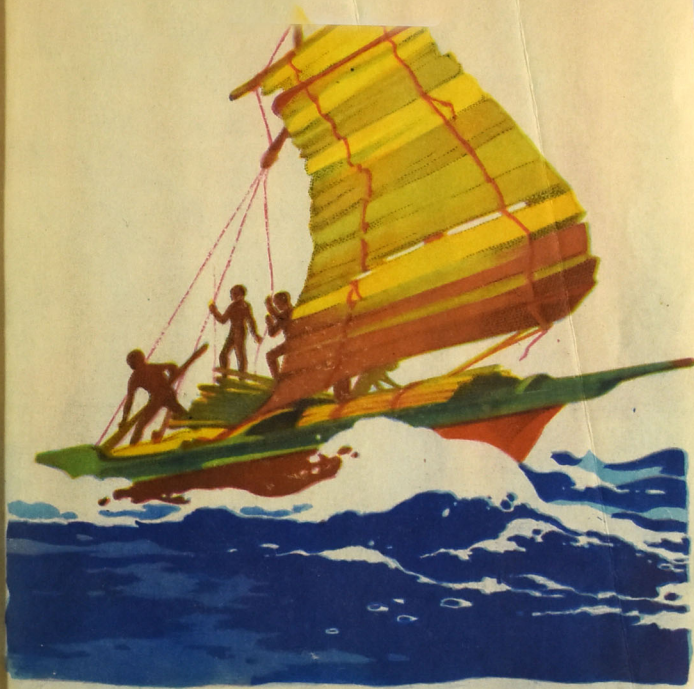
—Бу да бизим шаһ балыгдыр!

—Нечә, шаһ? Бәс сән дејирдин ки, даһа дәниздә шаһзад јохдур?

Сәдәф күлә-күлә деди:

—Јох, бу сән дејән шаһлардан дејил: нә гошуну вар, нә дә падшаһлығы... еләчә бәзәк-дүзәкли олдуғуна көрә она шаһ дејирләр...

Бу сөһбәтдән сонра онлар ајрылдылар...

Рзакулизаде Микаил Манаф оглы
СКАЗКА О МОРЕ
(На азербайджанском языке)

Редактору *К. Гасанзаде*
Баш редактору *И. Агаев*
Техн. редактору *В. Аведжева*
Корректору *Т. Чабарова*

Чапда нмзаланмыш 12/ХII-1967-чи ил. Форматы
70x90^{1/2} мм.—1,46 ч. в. уч.-нашр. в. 1,5. Тиражи
25000. Сифарш 1062. Гијмати 11 гән.

Азербайжан ССР Назирлар Совети Јаньнда
Матбуат Комитеси.

„Канчлик“ Нашријати, Баки, Бүсү
Надирев кўчеси, 4.

26 Баки Комиссары адына матбуат
Эли Бајрамов кўчеси, 3.

